

YÜKSEKÖĞRETİM SİSTEMİMİZİ YENİDEN SORGULAMAK YA DA TASARIYI TARTIŞMAK

PROF. DR. KADİR ARICI*

Sunuş

Her sistem ve her kurum belirli aralıklarla kendisini sorgular. Bir sistem başarılı olmak istiyor ise kendisini bir otokontrole tabi tutmak ve kendisini sorgulamakla yükümlüdür. Sorgulama kurum yönetimine işleyiş ve yönetimdeki hataların tespiti kadar, zarardan kısa zamanda dönmenin kârını da yakalama imkânı verir. Elbette sağlıklı bir sorgulama ve otokontrol ancak hürriyetçi bir yapı içinde mümkün olabilir.

2012 yılı sonu itibarı ile yükseköğretim camiası, YÖK sistemi altında 30 yılını doldurmuş durumdadır. Otuz yıl ömür hesabında yeni bir nesil demektir. Dolayısıyla yükseköğretim sistemimizi son otuz yılın ışığında yeniden sorgulamak artık bir zaruret hâline gelmiştir. YÖK hangi ilkeler ışığında kurulmuştur? Nasıl yönetilmiştir? Normal demokratik dönem içinde YÖK yönetimi ile daha önceki yönetimler arasında bir fark olmuş mudur? YÖK Kanunu'nu siyasi iktidarlar ne ölçüde dikkate almışlardır? Bu ve benzer sorular ışığında öncelikle YÖK'ün son otuz yılı, sağlıklı bir değerlendirmeye tabi tutulmalıdır.

Dolayısıyla yükseköğretim sistemimizi son otuz yılın ışığında yeniden sorgulamak artık bir zaruret hâline gelmiştir.

* Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi.

Yükseköğretimi YÖK sisteminden kurtarmak ya da 12 Eylül ürünü olan YÖK'ten kurtulmak adına Yükseköğrenim Kurumu önderliğinde hazırlanan bir kanun taslağı kamuoyunda tartışmaya açılmıştır. Bu taslak da bir fırsat olarak görülmeli ve öncelikle son otuz yılın bir muhasebesi yapılmalıdır. Hatta bu otuz yıl da dâhil Türk yükseköğrenim sisteminin tarih içinde gelişimini de dikkate alan değerlendirmelere ihtiyaç vardır.

Sistemin yeniden yapılandırılmasında, ülke tecrübe ve birikimi yanında dünya yükseköğrenim tecrübesi ve özellikle de üyelik süreci dikkate alınmak suretiyle Avrupa Birliğinin üniversitelerle ilgili ilkeleri göz önünde bulundurulmalıdır. AB'nin yükseköğrenim sisteminin yeni perspektiflerini, AB Lizbon süreci içinde AB istihdam stratejisinin hedefleri yeni yükseköğrenim sistemimiz şekillendirilirken göz ardı edilmemelidir.

Bu değerlendirme yazımızda biz öncelikle son otuz yılın bir değerlendirmesini yapmak ve Türk yükseköğrenim sistemimizi sorgulamak ve yapılması gerekenler konusunda ki düşüncelerimizi ortaya koymak istiyoruz. Ayrıca hazırlanan taslağa ilişkin kimi değerlendirmeler de yapmak istiyoruz. Elbette Türk yükseköğrenim sistemi nasıl olmalıdır sorusuna ilişkin düşüncelerimizi de burada ortaya koymak amacındayız.

Yök Öncesi Üniversite Sistemimize İlişkin Birkaç Tespit

Türkiye Cumhuriyeti'ni kuranlar Türk milleti için bir hedef belirlemişlerdi. Bu hedef, Türk milletini çağdaş medeniyet seviyesi üzerine çıkarmak ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni çağdaş ve medeni dünyanın şerefli bir üyesi yapmaktı. Bunun için de çağdaş normlarda eğitim ve bilim gerekti. "Hayatta en hakiki mürşit ilimdir." ilkesi ile yola çıkılarak; çağdaş bir üniversite sistemi kurma kararıyla üniversite reformu yapıldı ve medreselerimiz çağdaş yükseköğrenim kurumları olan üniversitelere dönüştürüldü. 31 Mayıs 1933 tarih ve 2252 sayılı Üniversite Kanunu ile İstanbul Üniversitesinin kurulması ile başlayan yükseköğrenim kurumları daha sonra Ankara'ya uzandı ve giderek bütün Türkiye'ye zaman içinde yaygınlaştırıldı.

1930'lu yıllarda çağdaş bir üniversite kuranlar için Hitler'in Almanya'da iktidara gelişi bir fırsat yarattı. Hitler Faşizminden kaçan bilim adamları çağdaş üniversitenin doğuşunda önemli bir rol oynadılar. Bu bilim adamları, Türk bilim adamlarının yetişmesinde çok önemli katkılar sağladılar. Dolayısıyla onların da yardımı ile Türkiye Kara Avrupa'sı örneklerinden esinlenerek Türk yükseköğretim sistemini kurma tecrübesine giriştiler.

Yükseköğrenim sisteminin çağdaş normlarda kurulması yetmiyordu. Çağdaş normlarda kurulan bu sistemin yine çağdaş bir zihniyet ile yönetilmesi gerekiyordu. 1933 Üniversite Kanunu, 1946 yılına kadar yürürlükte kaldı. 13 Haziran 1946 tarih ve 4936 sayılı Kanun ile üniversitelerde yeni bir dönem başladı. Bu dönem 27 Ekim 1960 tarih ve 115 sayılı Kanun'a kadar devam etti. 4936 sayılı Kanun dönemi, 20

Haziran 1973 tarih ve 1750 sayılı Kanun ile sona erdirildi ve üniversitede yeni bir dönem başlatıldı. Bu dönem de 4 Kasım 1981 tarih ve 2547 sayılı Kanun ile sona erdirildi. 2547 sayılı Kanun ile Türk üniversite sistemi Kara Avrupa'sı modelinden bütünüyle koparıldı ve sistem Amerikan Üniversite Modeli esas alınarak yeni bir model içinde yapılandırıldı.

YÖK öncesi dönemi bilim adamlarının özlük hakları ve saygınlığı, bilimsel araştırmaların kalitesi yönünden bir değerlendirmeye tabi tuttuğumuzda, durumun YÖK sonrasına göre daha iyi olduğunu söylemek mümkündür. YÖK öncesi dönemin akademisyenlerinin üniversiteyi geliştirmek için daha samimi bir gayret ve daha bir özverili çalışma ortaya koydukları söylenebilir.

Ancak, YÖK öncesi ve YÖK sonrası üniversite sistemlerinde ülkeyi yönetenler üniversite üzerinde sıkı bir kontrol uygulamış, sisteme ayak uydurmadığını düşündüğü akademisyenleri üniversiteden uzaklaştırmak suretiyle üniversiteye sürekli müdahale etme yoluna gitmişlerdir. 1946 1960 1971 ve 1980 dönemlerinde üniversite öğretim üyeleri gruplar halinde üniversiteden uzaklaştırılmışlardır. Çok partili sisteme geçiş, üniversite öğretim üyelerinin üniversiteden uzaklaştırılmasına engel olamamıştır. Özellikle her askerî müdahale sonrasında akademisyenlerin üniversiteden uzaklaştırılma olayları yaşanmıştır.

Üniversiteden uzaklaştırmalar, akademik hürriyetin işleyişine olumsuz etki yapmıştır. Siyasi iktidarlar, konuşan üniversiteye yeterli destek vermemişlerdir. Akademisyenlerin özlük hakları sürekli olarak gerilerken hükûmetler bu gidişe duyarsız kalmışlardır.

Yök Devrine İlişkin Yaşanmışlıklar

Yükseköğretim Kurulu, 1981 yılında 2547 sayılı Kanun ile kurulmuştur. Bu Kanun sözde, üniversiteler arasında bir koordinasyon sağlanması amacıyla çıkarılmıştı. Daha önceki dönemde (1750 sayılı Kanun dönemi) üniversitede özerklik söz konusu idi. Üniversiteler kurullar tarafından yönetilmekteydi. Üniversiteler arasında koordinasyon sağlayacak bir mekanizma mevcut değildi. Millî Eğitim Bakanlığına bağlı Millî Eğitim Şurası ve Yükseköğretim Genel Müdürlüğü de bu koordinasyonu üniversite özerkliği sebebiyle başaramamaktaydı. YÖK, üniversiteler arasında bir koordinasyon sağlanması, üniversitenin hedefleri ile Türk millî eğitimi ve bilim hayatının hedefleri arasında bir koordinasyonun sağlanması, kalkınma ve bilim arasındaki ilişkilerin düzenlenmesi gibi pek çok ihtiyacı karşılamalıydı.

Ancak, Kanun yükseköğretimi bir bütün olarak tanzim etmek için çıkarılmış bir kanun olarak doğdu. YÖK Kanunu ile doğan sistem, üniversiteyi kontrol altına alan, üniversite üzerinde baskı yaratan bir sistem olarak ortaya çıkmıştır. YÖK teşkilatlanma yapısı tam anlamı ile Türk Silahlı Kuvvetlerinin yapılanmasından esinlenmiş bir sistem olarak kurulmuştur. Örnekleme gerekirse, teşbihte hata olmaz, Millî Eğitim Bakanı, Millî Savunma Bakanı; YÖK Başkanı Genel Kurmay

Sonuç olarak sistem tepeden tabana kadar yukarıdan kontrollü bir yönetim sistemi yapısına sahiptir.

Başkanı; YÖK üyeleri, Yüksek Askeri Şura Üyeleri; Rektörler, Kuvvet Komutanları; Dekanlar, Ordu, Bölüm Başkanları, Tümen, Ana Bilim Dalı başkanları ise Alay Komutanları gibi bir yapılanma olmuştur. Dolayısı ile 2547 sayılı Kanun'la kurulan YÖK sistemi tepeden tırnağa bir komuta kontrol düzeni olarak ortaya çıkmıştır. 30 yıl içinde de YÖK bu yapı içinde çalışmış ve yönetilmiştir. Bu yapı içinde üniversite sursus olmuştur. Sistem sesi çıkanları sindirmiş, sesi çıkmayıp komuta kontrole uyanlar ise ikili bir tavır sergilemişlerdir.

Bilim adamı olan ve bu ruhu taşıyanlar bilimsel çalışmalarına ağırlık vererek ve gelişmeleri yok sayarak sessizce işine bakmış, bir başka kesim ise sistem ile uyuşarak üniversiteyi ikinci ekmek kapısı hâline getirmiş, dışarıda ayrı bir tezgâh kurarak işini yürütmüştür.

YÖK sisteminin getirdiği en önemli değişiklik, cumhuriyetin başlangıç yıllarında Kıta Avrupa'sı sistemine (Alman ve Fransız) göre kurulmuş olan üniversite sisteminin Anglo- Amerikan sistemi ile değiştirilmesidir. Amerikan modeli üniversite sistemi çok radikal bir değişiklik idi. Kürsü sisteminden vazgeçildi. Bilim ve ana bilim dalı sistemine geçildi.

İkinci önemli değişiklik üniversite yönetim sisteminin tepeden tabana dikey kontrole imkân veren bir sistem olarak kurulmuş olmasıydı. Rektör seçiminde üniversitenin rolü sınırlıdır. Fiiliyatta Üniversitede YÖK'ün istemediği, cumhurbaşkanının seçmediği kişinin rektör olma şansı bulunmamaktadır. Üniversite öğretim üyelerinin verdiği oyların fazlaca bir önemi ve değeri yoktur. Bir kişinin rektör olabilmesi için aldığı oydan ziyade ilk altı içine girmesi önemlidir.

YÖK sisteminde seçilen rektör ise üniversitenin adeta seçilmiş ve atanmış kralıdır. Sistem ona genelkurmay başkanının yetkilerinden daha fazla yetki vermiştir. Üniversite rektörü istediği üç kişiden birisini dekan yapma hak ve yetkisine sahiptir. Dolayısı ile üniversite rektörünü bu noktada üç kişinin belirlenmesi konusunda sınırlayan hiçbir kural bulunmamaktadır. Cumhurbaşkanı dahi rektör kadar seçme hakkına sahip değildir. Rektör dekanları atamakta, atanmış dekanlar ise bölüm başkanlarını atamaktadır. Dekanlar bölüm başkanlarını atar iken ana bilim dalı başkanlarının görüşünü alırlar. Ancak bununla bağlı değildirler. Bölüm başkanları da ana bilim dalı başkanlarını seçmektedirler. Sonuç olarak sistem tepeden tabana kadar yukarıdan kontrollü bir yönetim sistemi yapısına sahiptir.

Pek tabiidir ki bu yapı üniversite yönetiminde rektörü kararlarda hâkim figür hâline getirmektedir. Üniversitede kadrolar ve bütçe bütünüyle rektörün kontrolü altındadır. YÖK Kanunu ayrıca rektöre çok önemli yetkiler vermiştir. Mesela 13. madde öğretim üyelerini geçici ya da sürekli olarak görevlendirebilme hakkını

tanımaktadır. Bu hüküm rektörlerin elindeki bir anlamda Demoklesin kılıcı gibi durmaktadır.

YÖK yönetimi bir yönü ile bir baskı yönetimi olmuştur. Ancak bu baskı gerisinde çok subjektif uygulamalar ve mevzuat değişikliklerinin yapıldığı da gözlemlenmiştir. Üniversitenin kurullar ve kurullarla yönetilmesi bakımından ciddi adımlar atılamamıştır.

Üzülerek ifade etmek gerekir ki son 30 yılda pek fazla bir değişiklik de olmamıştır. YÖK'ü tenkit ederek iktidara gelen her siyasi iktidar bu baskı sistemine son vermek yerine bu baskı düzeninden yararlanma yoluna gitmiştir.

Akademik Hayata da Sıçrayan Yeni Hastalıklarımız

1. Popülizm

Özellikle askerî yönetimin sona ermesi ve demokratik sisteme geçişten sonra kademeli olarak bir başka gelişme yaşanmıştır. Türkiye, tasarruftan, üretimden ve yatırımdan vazgeçtiği yeni bir ekonomiye geçmiştir. Planlı ekonomiden hızla vazgeçilmiş ve liberal ekonomi politikaları tercih edilir hâle gelmiştir. 1980 sonrası ekonomi politikalarının da etkisi ile iç göç hızlanmış, kırsal kesim adeta boşalmış, tarım kesimi çökmüş, esnaf ve sanatkârların hâkim olduğu orta kesim güç kaybetmiştir. Bu noktada özellikle taşrada çaresizlikten çare üretme arayışları başlamıştır.

Her il, şehrindeki gerilemenin durdurulması ve kalkınmanın sağlanması için şehrine üniversite kazandırma mücadelesi başlatmıştır. Siyasiler bu popülist talebe, sırf oy alma arayışı ile "evet" demişlerdir. Ülkede her vilayete bir üniversite, her ilçeye bir yüksek okul açma yarışı başlamıştır. Üniversite kurulur kurulmaz ilkokullar tabela değiştirerek yüksek okul ya da fakülte hâline getirilmiştir. Bina, kampüs, kütüphane ve laboratuvar arkadan gelsin istenmiştir. Akademik eğitimi olmayan kimseler, üniversite öğretim üyesi olarak üniversitelerde ders vermeye başlatılmıştır. Mahallindeki mühendisler, mühendislik hocaları; avukatlar, hukuk hocası olmuştur. Öyle ki hoca kadrosunu tamamlayamayan üniversiteler mezun verir hale gelmişlerdir. Göç yolda düzelir mantığı ile her ilde bir üniversite kurma dönemi başlamıştır.

Ülkenin hangi alanda fakülte kurulmasına ya da üniversite mezununa ihtiyaç vardır? Gelecekte hangi alanlarda ihtiyaç olacaktır? Kimse bu sorularla uğraşmamıştır. Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), bu arada etkisiz bir kuruluş haline getirilmiştir. Bu arada her ilde kurulan üniversiteler bir an önce çok sayıda fakülte ve yüksek okul açmak ve bir an önce ile, çok sayıda üniversite öğrencisi kazandırma - getirme yarışına girmişlerdir. Bunu kamuoyuna büyük başarı olarak ilan etmeye başlamışlardır.

Hiç kimse, mezun öğrenciler ne yapacak? Nerede istihdam edilecek sorusunu sormamıştır. Kimse, verilen diplomaların muhtevası ve kalitesini sorgulamamıştır.

Hiç kimse, mezun öğrenciler ne yapacak? Nerede istihdam edilecek sorusunu sormamıştır. Kimse, verilen diplomaların muhtevası ve kalitesini sorgulamamıştır. İş bekleyen mezun sayıları yüz binleri geçmiş olmasına rağmen o alanda yeni fakülteler ve yüksekokullar açma yarışı devam etmiştir.

İş bekleyen mezun sayıları yüz binleri geçmiş olmasına rağmen o alanda yeni fakülteler ve yüksekokullar açma yarışı devam etmiştir. Neo liberalizmin politikaları aynen uygulanmıştır. “Ben mezun ederim. Mezunların iş bulmaları benim sorunum değildir.” Hâlbuki, Anayasa’nın 45. maddesi “çalışma hakkını düzenlemiş, devletin işsizlere iş bulma gibi bir yükümlülüğü varmış” gerçekleri kimsenin umurunda olmamıştır.

Hızını alamayanlar, üniversite mezunu sayımızı artırabilmek için açık öğretim, mektupla öğretim ve internet üzerinden lisans hatta yüksek lisans eğitimleri için seferber olmuştur. Sonuçta diploma sayıları artmış ve Avrupa ortalamasına yaklaştırmaya başlamıştır.

Türkiye, üniversite alanına da sıçrayan popülizm hastalığının kurbanı olma noktasına gelmiştir. Diploma ve diplomalı sayısı öne çıkmıştır. Sistem, diplomalı cahiller üretir hâle gelmiştir. Hiç kimse, verilen eğitimin ve diplomanın kalitesini sorgulamamaktadır. YÖK, bütün bunlara karşı durmamış, seyirci kalmış; hatta teşvik ve destek olmuştur.

2. Türkçenin Ötelenmesi

YÖK sistemi kurulurken üniversiteye zorunlu Türkçe dersleri konulmuştur. Güya, Türkçenin öğrenilmesi ve öğretilmesine destek olunacaktır. Uygulamaya gelince “Türkçe bilim dili olamaz.” görüşünü Türk toplumu YÖK Başkanı’nın ağzından duyar olmuştur. Bilimsel çalışmalarda yurt dışında yayımlanan makalelerin puan değeri, Türkçe makalelerden daha fazla olarak belirlenmiştir. Üniversitede yurt dışında alınan diplomalar ve yapılan yayımlar daha kıymetli olarak görülmeye başlanmıştır. Bu öyle bir hastalık hâline gelmiştir ki kişiler yurt dışında para vererek makaleler yayımlatmaya başlamışlardır.

Yurt dışı yayıma atfedilen değerın yurt içinden fazla olması, üniversiteye Türkçe dersi koyanların bir çelişkisi değil midir? Türk üniversitesi kendi fakültesinin dergisinde yapılan yayıma yurt dışından daha az değer verir ise bu bir zihni hastalık sayılmaz mı? öz güvensizlikle nereye varılır? Bu hastalık, YÖK sisteminde her gün daha da artarak yaygınlaşmış, yurt dışında nasıl alındığı tartışmalı diplomalar ve nasıl yapıldığı belirsiz güya bilimsel yayınlarla kişiler hiç de hak etmedikleri yerlere gelmeye ve unvanları almaya başlamışlardır. Yurt dışı yayımlardaki kalite,

yayım sayısı değil yayımlara yapılan atıflar olması gerekirken kimse bunu dikkate almamıştır.

Sonuçta YÖK döneminde, Türk üniversitesi kendi diline bilim dili olarak gereken değeri vermeyen yeni bir üçüncü dünya hastalığına yakalanmıştır. Dileriz ki yeni üniversite sisteminde bu hastalıktan sistemimiz kurtulur.

Yeni YÖK Kanun Tasarısı Hakkında Birkaç Kelam

Yeni YÖK Kanunu taslağı tartışmaya açılmış, kamuoyunun görüşleri alındıktan sonra son şekli verilerek YÖK taslağı olarak Millî Eğitim Bakanlığına takdim edilmiştir. Taslak incelendiği zaman bir gerçek en açık şekli ile ortaya çıkmış bulunmaktadır. Siyasi iktidar, bilinen alışkanlığından hiç de vazgeçmemektedir. Son on yıl içinde hükûmetin uygulamaları şu gerçeği herkese öğretmiş bulunmaktadır. Hükûmet kafasındaki projeyi kamuoyunda tartışır. Tartışmaları ciddiyetle takip edeceği ve eleştirilere kulak vereceği intibasını verir. Ancak kendi projesine yönelik hiçbir eleştiriye kulak asmaz. Hatta, kulak tıkar. Kafasındaki projeyi de millet ne düşünürse düşünsün uygulamaya koyar. Tek bir şeye dikkat eder. Tartışma sürecinde oy kaybına yol açacak ölçüye gelmiş ise o konuyu kaldığı yerde olgunlaşmaya ve zamana bırakır. Ama zamanı geldiği zaman yine ilk fırsatta uygulamaya koyar.

Üniversite tartışmalarının da aynı süreç içinde geliştiğini gözlemekteyiz. Hükûmet tasarısını tartıştırmaktadır. Ancak herkes biliyor ki kafasındaki projenin ilk fırsatta uygulamaya konulması için zamanlama yapılmaktadır. Hükûmet yapacağının temel esaslarını belirlemekte ancak âdet yerini bulsun kabilinden bir taslak ortaya koyup kamuoyuna tartıştırmaktadır. Tartışmalar ne olursa olsun hükûmetin belirlediği hususlardan bir adım geri adım atılmamaktadır. Sonuçta, hükûmet kafasındaki projeyi yürürlüğe koyacaktır. Bu nedenle MEB'e gönderilen tasarımı ayrıntılı bir biçimde değerlendirmek yerine bazı tespitler yapmakla yetinilecektir:

Satır Aralarından Tespit Edilen Kadarıyla Hükûmetin Kafasındaki Üniversite Projesi

Siyasi iktidarın kafasında yeni bir üniversite projesi elbette mevcuttur. Bu projede siyasi iktidarın tartıştırmayacağı bazı hususların var olduğu anlaşılıyor. Siyasi iktidar, bu hususları kafasında netleştirmiş gözükmektedir. Siyasi iktidarın kafasında netleştirdiği hususlar nelerdir?

1. Özel Üniversiteye Yol Verilecektir

Ülkemizde vakıf üniversitelerin kuruluşuna izin verilmiştir. Vakıf üniversiteleri tecrübesi Türkiye'ye pek çok şey öğretmiştir. Vakıf kavramının Türk toplumunda tarihî ve değerli bir yeri vardır. Eski vakıflarımızda vakıf malları Allah'ın malı hükmünde kabul edildiği için kutsal kabul edilmiş ve bütün toplum

Şirket mantığı altında özel üniversitelerin Türk eğitimine verebileceği zararların analizi yapılmış değildir. Türk üniversite tecrübesi özel şirket üniversitelerine uygun değildir.

vakıf malına el uzatmanın büyük günah olduğuna inanmış, kimse vakıf malına el uzatmaya teşebbüs etmemiş, vakıf malına el uzatanları takip etmiş ve el atmalara karşı vakfı korumuştur.

Uygulamada, vakıf üniversitelerinde kurucular, üniversiteyi aynen özel bir üniversite gibi, bir ticari şirket idare ediyor gibi idare etmiştir. Ancak, herkes hatta kurucular da dâhil bilmektedirler ki vakıf üniversitelerine vakfedilen mallar artık vakıf malıdır. Kurucuların mal varlığından çıkmış mallardır. Pek çok sıkıntıya rağmen vakıf üniversiteleri bu milletin üniversiteleri olarak kabul görmüştür. Kurucular hayatta oldukları sürece bir takım sıkıntılar yaşansa da onlardan sonraki dönemde vakıf üniversiteleri kurumsallaşarak daha sağlıklı yönetileceklerdir.

Taslakta yer alan özel üniversiteler ise bütünüyle bir anonim şirket olarak kurulacak ve bir şirket olarak ve şirket mantığı içinde yönetileceklerdir. Her şirket gibi özel üniversitelerin amaçları da elbette kâr etmek olacaktır. Dolayısı ile eğitim hizmeti bir ticari meta, öğrenciler ise birer müşteri kabul edilecektir. Ticarete yaşanan her şeyin bu üniversitelerde yaşanmayacağı iddia edilemez. Dolayısı ile taslak ve hükümet bu anlamda özel üniversitelere yol vermek istemektedir.

Şirket mantığı altında özel üniversitelerin Türk eğitimine verebileceği zararların analizi yapılmış değildir. Türk üniversite tecrübesi özel şirket üniversitelerine uygun değildir. Ama hükümet bazı cemaat üniversitelerinin tecrübelerini dikkate alarak yola çıkmış gözükmektedir. Türkiye’de özel şirket biçimindeki üniversite kuruluşunun faydadan çok zarar getireceğini düşünüyoruz

2. Üniversitelerin Sınıflandırılması

Hükümetin kafasındaki ikinci husus, üniversitelerin sınıflandırılmasıdır. Üniversiteyi ve akademisyenleri farklı farklı sınıflandıran bir anlayış hükümete hâkim gözükmektedir. Bu sınıflamaya dayalı olarak da üniversitelerin yönetimi ve özerkliği farklılaşacaktır. Elbette bu sınıflamalara göre öğretim üyeleri de kamuoyunda ayrıca değerlendirilecek ve tasnif edilecektir.

YÖK taslağında bu farklılık, konulan ilkelerde kapalı bir biçimde benimsenmiş gözükmektedir. Üniversitelerde taslakta da ifade edildiği üzere kuruluş ve işleyiş bakımından çeşitlilik, farklı yönetim, bilimsel rekabet ve kurumsal özerklik ilkeleri esas alınacaktır. Gelişmiş ve gelişmekte olan üniversitelerin farklı yönetilmesi hedef alınmaktadır.

Üniversitelerde standart ve kalitenin, hiç olmazsa asgari standartlar bakımından sağlanması son derece önemlidir. Bunun da yolu üniversitelerin asgari

kadro standartları konulması ve bu kadroları tamamlayan üniversitelere bazı konularda yetkilendirme yapılmasıdır. Mesela, her ana bilim dalında en az kadrolu üç öğretim üyesi bulunması, en az beş öğretim üyesi olmayan ana bilim dalında yüksek lisans yetkisinin verilmemesi gibi şartlar konulmalı ve bu şartlar hassasiyetle takip edilmelidir. Günümüzde YÖK bu konuda da sınıfta kalmıştır. Şöyle ki kadro şartlarını takip etmemiş, başka üniversitelerden öğretim üyesi ihtiyacının karşılanmasına göz yummuştur. Öyle ki bu teşvik edilmiş yeterli öğretim üyesi olmayan üniversiteler, öğretim üyesi olanlarla iş birliği yapıyormuş görünümü altında yüksek lisans yetkisi ile donatılmışlardır. Son günlerde, bu konuda o kadar ileri gidilmiştir ki Türkiye'nin en doğusunda yeni kurulan bir üniversite, İstanbul'daki üniversitelerle işbirliği yaparak İstanbul'da kiraladığı binalarda yüksek lisans programları açmış ve buna izin verilmiştir.

Biz üniversitelerin sınıflandırılmasının yanlış olacağını düşünüyoruz. Yapılması gereken şey üniversitelerin alt yapısının tamamlanmasını beklemek, üniversitelerin öğretim üyesi kadrolarının oluşturulmasını sağlamak ve belirli sınırlar koyarak bu sınırlamalara ulaşmayanlara yetki vermemektir.

3. Üniversite Yönetimlerinde Yeniden Yapılandırma

Hükûmetin kafasında yer alan bir başka husus ise üniversitelerin kendi kendilerini yönetmelerine izin vermemek, üniversite yönetimlerine, dışarıdan mütevelli heyet sistemi içinde katılımın önünü açmaktır.

Hükûmet, üniversitenin büyümesine maddi ve manevi hiçbir katkısı olmayan sanayici, tüccar, sivil toplum kuruluşu gibi bazı odakların üniversite yönetimine ortak olmasını sağlamaya çalışmaktadır. Türkiye gibi henüz vatandaşlık bilincinin gelişmediği ülkelerde, mütevelli heyet sistemleri ile üniversite yönetimlerine izin verilmesi hâlinde bunun üniversitenin yönetimini iyileştirmeyeceğini inanıyoruz.

Mütevelli sistemi, üniversite yönetimini daha da zayıflatacak, rektörü, mütevelli sayısından bir fazla kişi olan rektör, durumuna getirecektir. Devlet üniversitelerinde mütevelli sistemi, bu ülkede uygulanamaz ve başarılı olamaz. Çünkü eli taşın altında olmayan kimselere yönetimde söz hakkı verildiğinde bu hak ve yetki, subjektif ve ben merkezli bir biçimde kullanılmaktadır.

YÖK'ün hazırladığı taslakta da bu görüş bir ölçüde kabul görmüş gözükmektedir. Üniversite konseylerinde Bakanlar Kuruluna iki üye verme

**Hükûmet,
üniversitenin
büyümesine
maddi ve
manevi hiçbir
katkısı olmayan
sanayici, tüccar,
sivil toplum
kuruluşu gibi
bazı odakların
üniversite
yönetimine
ortak olmasını
sağlamaya
çalışmaktadır.**

yetkisinin verilmiş olması, üniversite konseyi bulunmayan üniversiteler için de rektör seçimlerinde görev alacak 9 kişilik komisyonda, YÖK temsilcileri ile eski mezun veya üniversiteye mali destek sağlayanlara söz hakkı verilmesi bu anlayışın izleri olarak görülmelidir.

4. Yabancı Üniversitelere İzin Verilmesi

Hükûmet, yabancı üniversitelerin Türkiye’de şube açmaları ya da Türkiye’de yabancı üniversitelerin faaliyet göstermeleri ya da yabancıların Türkiye’de üniversite kurmalarına da izin verilmesini öngörmektedir. Gelişen, büyüyen ve uluslararası gücü artan Türkiye bakımından yabancı üniversitelere verilecek iznin bir sakıncası olmayacağı ileri sürülmektedir. Yabancı üniversitelere ancak karşılıklılık ilkesi çerçevesi içinde izin verilebilir. Ancak bu ilke göz ardı edilerek izin verilmesinin sakıncaları üzerinde durulmalıdır.

İhtiyacımız Olan Üniversite Meselesi

Türkiye, bilimde çağdaş dünya seviyesini yakalamadıkça kalkınamaz. Bilimde dünya bilim camiasının seviyesine en kısa zamanda ulaşmadıkça, bu seviyede bilim alanında en öne çıkmak için yarışır hâle gelmedikçe bilimsel kalkınmada hedefe ulaşmış sayılamayız. Dolayısıyla, Türkiye’nin bilimde hedefi, bizi bu seviyeye ulaştıracak bir üniversite modelinin vakit kaybetmeden ortaya konması olmalıdır. Tespit edilecek bu modele göre üniversitelerin kurulması ve milletlerarası bilimsel araştırma ve geliştirmede yarışta yerini almasını sağlamak Türkiye için öncelikli millî bir mesele ve hedef olmalıdır.

“Üniversite, evrensel bir kavramdır. Bunun millî bir modeli olur mu? Çağdaş dünyada üniversiteler nasıl kuruluyor ve işliyorlar ise Türkiye’de de üniversiteler bu şekilde kurulmalıdır.” denilebilir. Elbette bir üniversite modeli geliştirilirken dünyanın farklı tecrübelerinden ve kendi üniversite tecrübemizden faydalanmak zorunluluğu vardır. Türkiye’nin ihtiyaçlarına uygun, sürdürülebilir bir üniversite modeline ihtiyacımız olduğunun artık tartışılır bir yanı kalmamıştır. YÖK taslağı da ülkemizdeki 2547 sayılı Kanun’la kurulan üniversite modelinin ülkeye ve çağın gereklerine uymadığı gerçeğini ortaya koymaktadır. YÖK taslağı da dikkate alındığında kurulacak üniversite sistemi ve yeni YÖK düzeni bakımından birtakım temel ilkeler etrafında bir mutabakat sağlanmalıdır. Üniversite meselesi bir millî mesele olarak görülmelidir. Hükûmet, Mecliste muhalefetin de görüşünü almalı; muhalefetin de mutabık kalacağı bir üniversite kanunu düzenlemesi yapmayı tercih etmelidir. Bu çerçevede yeni üniversite kanunu çıkarılır iken aşağıdaki ilkeler ışığında düzenleme yapılmasında fayda görmekteyiz:

1. Üniversitenin Bir Hedefi Olmalıdır

Taslakta eski üniversite sistemlerinin ulus devlet önceliklerine hizmet ettiği ve endoktrinasyon odaklı bir eğitim hedefi olduğu vurgusu yapılmıştır. Ancak hazırlanan taslakta üniversitenin hiçbir millî görev ve sorumluluğu belirlenmemiştir. Ülkenin ihtiyaçları kavramı, bu anlamda yeterli olamaz. Üniversiteler elbette Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş amaçlarını göz ardı ederek eğitim ve öğretim yapamazlar. Türkiye'nin bilimsel alanda çağdaş dünya içinde yerini almasını sağlamak gibi bir görevleri olmayacak mıdır? Türkiye'de halkın sıkıntılarının giderilmesine bilim camiası olarak katkı sorumluluğu olmayacak mıdır? Türkiye'nin çağdaş medeniyet seviyesinin üzerine taşınması konusunda üniversitenin ve akademianın bir sorumluluğu ve görevi olmayacak mıdır?

Akademisyenlerin millî bir sorumluluğu olmayacak mıdır? Her bir üniversite mensubu araştırmaları ve yayınları ile hem Türk milletinin hem insanlığın bilimsel gelişmesine katkı yapma gibi bir duygusu, üstlendiği bir akademik sorumluluğu olmayacak mıdır? Akademisyenler

eserleri ile milleti bilim camiasında temsil ettikleri bilinci içinde olmayacaklar mıdır? Yetiştirdikleri öğrencilerin kalitesi ile övünmeyecekler midir? Dolayısı ile Türk üniversitelerinin de bir "Türkiye sevdası " elbette olmak durumundadır. Üniversite, bilimsel açıdan öncelikle ülkeye ve insanlığa hizmet misyonu içinde olmak zorundadır. Yoksa Türk üniversitesinin, bilim için bilim yapma gibi bir lüksü olamaz.

2. Üniversitenin Bir İnsan Kaynakları Politikası ve Planlaması Olmak Zorundadır

Üniversitenin hem iç işleyişte hem de eğitim hizmetlerinde bir insan kaynakları politikası ve planlaması olmak durumundadır. Üniversite içinde bilim ve ana bilim dallarında akademik personel politikası bir piramit biçiminde oluşturulmalıdır.

Fakülte ve bölüm açılırken özellikle eğitim ve öğretim yapma bakımından ülkenin istihdam politikaları, iş gücünün yapısı ve iş piyasasının ihtiyaçları dikkate alınmalıdır. Eğitim kalitesinin dünya standart ve normları içinde yapılması gerekli ancak yeterli değildir. YÖK, eğitim yapılacak fakülte ve bölüm kurulur iken insan gücü politikası ve ihtiyaçlarını dikkate almalıdır. Eğitim yapılmayan bilim ve

Akademisyenlerin millî bir sorumluluğu olmayacak mıdır? Her bir üniversite mensubu araştırmaları ve yayınları ile hem Türk milletinin hem insanlığın bilimsel gelişmesine katkı yapma gibi bir duygusu, üstlendiği bir akademik sorumluluğu olmayacak mıdır?

ana bilim dallarının kurulması ve açılması bakımından elbette bilimin ihtiyaç ve gereklerine göre hareket edilmelidir.

3. Bilimde Başarı Birinci Sınıf Bilim Adamları İle Mümkündür

Türk üniversitesinin başarısı için bir başka gerçek de hiçbir zaman göz ardı edilmemelidir. Bilim alanında başarı, birinci sınıf bilim adamları ile mümkündür. Bunun için de üniversitede araştırmacı ve akademisyenlerin özlük hakları ve çalışma şartları birinci sınıf beyinlerin üniversiteyi tercih edeceği bir seviyeye yükseltilmelidir. Taşıma su ile değirmen dönmez. Dolayısı ile en zeki Türk gençlerinin üniversitede araştırmacı ve öğretim üyesi olmak konusunda kendi aralarında yarışacağı bir özlük hakları statüsü hazırlanmalıdır.

Günümüzde üniversite camiası bu anlamda çok büyük bir statü kaybı içindedir. Zeki ve kapasiteli gençler, üniversiteyi tercih etmemektedirler. YÖK taslağında da bu husus işaret edilmiştir. Ancak taslak çok mütevazı bir teklif ile bunu dile getirmiştir. Halbuki mevcut sistem devam ederse hiçbir şey olamayanlar akademisyen olmaya başlarlar. Dolayısı ile böyle bir kadronun Türk üniversitesini uluslar arası alanda bir yere taşıması mümkün olamaz.

4. Bilimde Tasarruf Olmaz

Devlet üniversite politikasında "Bilimde tasarruf olmaz." gerçeği ile hareket etmek durumundadır. Üniversite üç şeyden ibarettir. Kütüphane, laboratuvar ve bilim adamı. Dolayısıyla üniversitede bu üç şey için devlet her türlü yatırımı yapmalı, ve en iyi laboratuvarların, en gelişmiş kütüphanelerin ve en iyi yetişmiş akademisyenlerin üniversitede bulunduğu ve çalıştığı bir ortamı sağlamalıdır. Bunlar hazırlanmadan da hiçbir üniversite eğitim ve öğretime başlamamalıdır. Üniversiteye kaynak ayırırken bilimde tasarruf olmaz prensibi ile hareket edilmelidir.

5. Yükseköğretim Kurumu Bir İhtiyaçtır

Yükseköğretim kurulu gibi bir kurum mutlaka olmalıdır. Bu bir ihtiyaçtır. Bu kurum, ülkenin kalkınma hedefleri ile üniversite arasında koordinasyonu sağlayacak bir kurul olmalıdır. Bu kurul, üniversitede standart ve kalitenin asgari normlarını belirleyen kurul olmalıdır. Bu kurul, bilimsel standartların konulması ve üniversitelerin bu standartları takip ettiklerini kontrol dışında yetkili olmamalıdır.

Kurul, üniversiteleri zapturapt altına alma gibi bir görevi ve yetkisi kesinlikle olmamalıdır. Bu kurulun üniversiteye, üniversitenin kadrolarına, maliyesine müdahale hakkı bulunmamalıdır. Bu kurulun akademik özerkliğe müdahale yetkisi olmamalıdır. Üniversitelerin birbirleri ile yarışmasının önünü tıkayan bir görevi olmamalıdır. Hatta, üniversitelerin millî ve milletlerarası seviyede en öne çıkışını teşvik etmeli ve buna destek olmalıdır. Üniversitenin önünü kesmek değil önünü açmak kurulun görevi olmalıdır.

6. Üniversite Kendi Kendini Yönetme Hakkını Haiz Olmalıdır

Türkiye’de kurulacak bütün üniversiteler bilimsel özerkliğe sahip olmalıdır. Bilimsel özerkliğin olmazsa olmaz koşulu, idari ve mali bakımdan özerk olmaktır. Bir ülkenin bilimsel gelişmesini yüklediğiniz üniversiteye kendisini yönetme hakkı vermek gerekir. Bilimsel özerklik, idari ve mali özerklikle taçlandırılmadığı sürece sürdürülemez.

Türk üniversitesi, kendi kendini yöneten üniversite olmak zorundadır. Üniversitede kararlar ana bilim dalından, bölüme dekanlıktan üniversite yönetimine kadar kendi kurullarının aldığı kararlarla yönetilmek durumundadır. Bilim adamlarının kendi kendilerini yönetmelerine izin verilmeyen bir sistem özerk üniversite sistemi olamaz. Özerklik, siyasi iktidarların elinin üniversiteden çekilmesini sağlamalıdır. Üniversiteler hür düşüncenin ve bilimin kaleleri ise bu kalelerin surları özerklikle örülmelidir.

Devleti yönetenler kanunlarla üniversitenin hedeflerini, işleyişine ilişkin esasları belirlemeli, üniversite üzerinde özerkliği sözde bırakmayacak bağımsız denetim mekanizmaları ile denetim sistemini kurmalı ancak üniversitenin kendi kendisini yönetmesine mutlaka saygılı olmalıdır.

Üniversitede ana bilim dalından bölüm başkanına, dekandan rektöre kadar yöneticilerin yönetime seçimle gelmeleri sağlanmalıdır. Bilim adamlarının kendi yöneticilerini seçmelerine saygılı olunmalıdır. Bilim adamlarının, kendi üniversitelerini yönetecek kişileri seçme ehliyetlerinin olmadığı anlamına gelecek her tür seçim tercihinden uzak durulmalıdır.

Sonuç

Üniversite reformu yapılması hususunda kamuoyunda bir görüş birliği vardır. Ancak bu reformun nasıl olması gerektiği hususunda bir mutabakat sağlanmış değildir. Siyasi iktidarın kendi kafasında oluşturduğu şablonları uygulama gibi bir alışkanlığı oluşmuştur. Üniversite kamuoyunda da biz ne söylersek söyleyelim imam bildiğini okur, hükûmet kafasındakini uygulamaya koyar inancı vardır. Onun içindir ki üniversite tartışmaları ancak hükûmete yakın çevrelerde yapılmakta, diğer kesimler ise meseleye yukarıda ifade ettiğimiz görüş çerçevesinde kayıtsız kalmakta ve duyarsız gibi yaklaşmaktadırlar.

Biz üniversite reformu için temel ilkelerimizi ortaya koymaya çalıştık. Üniversite reformu yapılırken bu ilkelerin hayata geçirilmesi sağlanmalıdır. Ülkeyi yöneten hükûmetlerin üniversite üzerinde hâkimiyet kuracağı bir düzenleme asla bir reform sayılamaz. Yükseköğretim Kurulu yalnızca ilkelerin konulması, koordinasyonun sağlanması ve denetim alanında var olmalıdır. Türkiye’de bilim alanında politikaların oluşturulmasının koordinasyonunda görev almalıdır.

Özel üniversitelerin kurulmasına asla izin verilmemelidir. Vakıf üniversitesi sistemi bizim sosyo-kültürel yapımıza daha uygun bir sistemdir. Eğitimi bir

Üniversite, bilimin, Türk milletinin ve insanlığın hizmetinde olacak biçimde planlanmalı, özerk olmalı ve fiziki alt yapısı ve beşeri yapısı yani araştırmacı personel itibarı ile birinci sınıf olarak planlanmalıdır.

ticaret alanı yapacak şirket üniversitelerinin ülkeye vereceği bir şey olmayacaktır. Aynı şekilde yabancıların üniversite kurmalarında, karşılıklılık ilkesi mutlaka aranmalıdır. Bu ilkedен hiçbir şartta vazgeçilmemelidir.

Üniversite, bilimin, Türk milletinin ve insanlığın hizmetinde olacak biçimde planlanmalı, özerk olmalı ve fiziki alt yapısı ve beşeri yapısı yani araştırmacı personel itibarı ile birinci sınıf olarak planlanmalıdır.

Yapılacak üniversite reformu, Türk üniversitelerini hem fiziki hem insani alt yapısı itibarıyla en üst seviyeye çıkaracak, milletlerarası alanda bilimde ve eğitimde yarışa katılabilecek şartlarda bir üniversite modeli olarak doğmalıdır. Kurulacak model bir tepki modeli olarak kurgulanmamalıdır. Üniversitenin millî bir hedefi

de olmalıdır. Türkiye'nin çağdaş medeniyet seviyesinin üzerine çıkarılması mücadelesinde üniversite elbette millî bir sorumluluk almalıdır. Bu sorumluluk da üniversite kanununda açıkça belirlenmelidir.

Nüfus ortalama yaşı 28 olan bir Türkiye'de gençlerimizin en iyi biçimde eğitilmesi ve ülke kalkınmasına severek katkı yapacak bir Türk gençliğinin yetiştirilmesi bakımından çağdaş ve millî bir üniversite bir ihtiyaçtan öte hayati bir konu ve meseledir. Tasarımın bu duyarlılıkla Millî Eğitim Bakanlığı tarafından olgunlaştırılması ve TBMM'ye sevk edilmesi sağlanmalıdır.

Kaynaklar

- AKYÜZ, Yahya (1989), Türk Eğitim Tarihi, Ankara.
- ARSLAN, Mehmet: "Cumhuriyet Dönemi Üniversite Reformları Bağlamında Üniversitelerimizde Demokratiklik Tartışmaları", Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sa.18. Yıl. 2005/1 ,s. 23 – 49 .
- ÇETİK, Mete (1998), (hızl.): Üniversite Cadı Kazanı – 1948 DTCF Tasfiyesi ve Pertev Naili Boratav'ın Müdafaası, İstanbul: Tarih Vakfı.
- GÜLER, Ali(1994), Türkiye'de Üniversite Reformları, Ankara: Adım Yayıncılık.
- GÜVENÇ, Bozkurt (1992),YÖK Neden ve Nasıl Sorun Oldu? Yükseköğretimde Nasıl Bir Yasa, Türk Eğitim Derneği Yayınları, Ankara: Şafak Matbaacılık.
- HİRSCH, Ernst E. (1985), Hatıralarım (Kayzer Dönemi - Weimer Cumhuriyeti Atatürk Ülkesi), Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayını.